

"g" üzerine

neden "g" romanı

"görme" ve görerek algılanabilir her şeyle ilgili çok sayıda yapıt üretmiş olan john berger hemen her zaman ilgimi çeken bir yazar ve bence aynı zamanda da filozoftu.

onun bu romanından ilk ne zaman haberdar oldum bunu anımsamıyorum. ama okuyayım diye bir kenara not ettiğim kitaplardan birisi olduğunu notlarım bana söylüyor. içeriğine dair yaptığım araştırmada edebiyatla felsefenin hem de geniş bir zaman diliminde bir insanın yaşamı üzerinden anlatıldığı bir roman olduğunu öğrenmiştim.

okuma buluşmalarında kitap belirlemesi yaparken doğrusu aklımda olan yapıtlardan birisiydi. onu çağrıştıran yapıt da coetzeé'nin "utanç"ı oldu. çünkü bu romanda da güney afrika'da geçen bir bölüm olduğunu ve kahramanın çok sayıda kadınla birlikte olan bir tür "don juan" olduğunu öğrenmiştim. ayrıca "görme" üzerine kafa yoran bir yazar olarak bize bu açıdan da epey şey söyleyeceğini düşünüyordum.

"g"ye dair

kitabı ben de ilk kez okuma buluşması kapsamında okudum. doğrusu düşündüklerimin ötesinde bir yapıt olduğunu roman ilerledikçe fark ettim.

1972'de yayınlanan ve aynı yıl man Booker ödülü alan bu romanı bir "post-modern kolaj" denemesi olarak olarak görüyorum. burada yakın tarihin şekillenmesindeki nedenler ve oluşlar, topraktan elde ettiği gelirden kapitalistleşen avrupa burjuva sınıfının bu gelişimi, aristokrasinin son dönemi ve dünyanın şekillenmesindeki etkisinin ortadan kalktığı süreçteki farklı yönlerle savrulması, kapitalizmin motoru olan dönemsel ve yerel savaşların anlamı ve uygulanma koşulları, halkın buna dair algısının nasıl oluşturulduğu, oluşurken ödediği bedelin büyüklüğü gibi konular, bir erkeğin, "g"nin yaşamı üzerinden anlatılıyor.

bu yaşamı iki şey şekillendiriyor: kadınlar ve para/erk/güç.

aslında bunu bir metafor olarak da 19. ve 20. yüzyılın dünyası olarak da düşünebiliriz. bu dünyada da aslında en büyük değişimi yaşayan tek bir kesim vardı: "kadınlar". her ne kadar işçi sınıfının damgasını vurduğunu bir dönem gibi algılsa da aslında kadınlar erki konumlarını terkedip yaşamın içinde daha çok oldular ve zamana damgalarını vurdular.

keza yine para-erk-güç ilişkisi yine bu dönemin temel dinamiğini oluşturan en önemli unsurdu. kapitalizmi bir canlı beden, bir insan gibi düşünürsek 19. ve 20. yüzyılda çocukluğu, ergenliği, erginliği, belirsizliğe ve kaosa mahkum gelişimi ve sonuyla içinde olduğumuz sistemin bir tür gözler önüne sergilenmesi olarak düşünebiliriz. romanda da tüm bunlar "g"nin gelişimi üzerinden anlatılıyor sanki.

bunu aslında 20. yüzyılın başında hem de aynı coğrafyada geçen, benzer olaylarla anlatan italo svevo da "zeno'nun bilinci"nde yapmıştı. orada da önce anlatılan bir adamın aşklarının, evliliğinin, tutumunun hikâyesi çok hoş ve eğlenceli bir şekilde pek çok benzer yanıla anlatılıyordu. ama svevo'nun yazdığı roman bir post-modern roman değil, bir modern roman klasiği idi. berger, onun bıraktığı yerden benzer malzemeye bir "post-modern" roman kotarmış.

"görsellik: film gibi"

burada da "g"nin kadınlarla yaşadıkları zeno'nun bilinci'nin asıl kahramanı olan zeno'ya benzer. anlatının geçtiği yerin trieste olması benzerliklerden bir başkasını oluşturur. zeno'nun çeşitli dertleri vardır. bunların başında da birisiyle evlenmek vardır. ne varki 3 kızkardeşin olduğu ve sık sık birlikte olduğu ailede o kızlardan sevdiği ile değil, diğer kardeşle evlenir ve bu aile içinde ve dışında yaşananlar eğlenceli bir şekilde anlatılır.

berger'in "g"sinde de ağır basan yanların başında karşılaştığı kadınlar ve onlarla ilginç ilişkileri vardır. yine eğlenceli ve yazmanın alışıldık kalıplarını bir kenara koyarak adeta bir film tretmanı gibi yazılmış bir metin. olaylar ve olayların kimi sahneleri yazarın alışık olduğu yöntemle kaleme alınmış. o yüzden kolay okunuyor. bu sahnelerin arasında ise farklı mesafeler ve soyutlamalarla gösterilenlerle bağlantı kurulabilecek

düşünceler, yine çok sistematik hâle getirilmeden, içlerinde / aralarında boşluklar bırakılarak ve sonradan düşünmeye elverişli şekilde serpiştirilmiş. net şeyler kesinleşmiş yargılar ve aforizmalardan daha çok üzerinde tartışılacak fikirler tıpkı bildik deneme üslubuyla dile getiriliyor.

"metinler/nesneler arasılık"

berger daha da fazlası yapmış, yine görme biçimlerinin farklılığını vurgulayacak şekilde bir takım desenler, çizgiler, şiirler ve müzik notalarını da buna eklenmiş. bu da bunu da post-modern romanın unsurlarından birisi olan "metinler arasılık"ın ucunun çok uzaklara gidebileceğine dair bir ipucu olarak düşündüm.

biliyorsunuz ben yazılı yapıtların yayını konusunda e-kitapları bu zamanın en uygun aracı olarak düşünüyorum. bu yayın yöntemi e-kitap olarak yayınlanmış kurgusal metinlerin içine gözle, kulakla algılanabilecek her türlü unsuru katma imkânı veriyor. dolayısıyla post-modern anlatıdaki "metinler arasılık" unsurunu geliştiriyor. kurgusal metinler artık sadece çeşitli alıntılar ve eklenecek "metinler"le değil, bir şekilde bir algı ve düşünce oluşturabilecek her şeyin, "fotoğraf, film, müzik, vb." algılanabilir tüm bilgi nesnelerinin birleşimiyle birer "hipermetin" olma konumuna gelecek. kitap o içindeki yazarın kattığı çizimlerle bana bunları da düşündürdü.

"cinsellik ve özgün/farklı ve erk sahibi kadınlar"

romanda anlatılan "kadın"ların çoğu farklı ve özgün kadınlar. bunların hepsi belki yine bazı erkeklerin egemenliği altında onlara tabi olan kadınlar ama bir yandan da istediklerini herhangi bir gerekçeyle yapabilen eyledikleri anlarda erkeklerle eşit olan kadınlar. kadınların bu ikili durumuna özellikle dikkât çekmesi, dilindeki erillik ve erkeksiliği bir ölçüde de olsa başka bir noktaya evriltiyor. "evet dünya bir eril tahakkümün dünyası ama kadınlar da gerekçelerini kafalarında somutlaştırır ve karşılığını ödemeyi göze alırlarsa istediklerini yapabileceklerini ve hatta yaptıklarını gösteriyor.

romanda cinselliğin anlatımı da dikkât çeken bir başka unsur.

günümüzde bir oranda kırılma da -bu kırılmanın başat yönü ticarileşme yüzündendir- cinselliğe dair tabuları dikkâte almayan bir yaklaşımın olması bu açıdan da romanı çağdaş, güncel ve protest kılıyor bir anlamda. romandaki her kadın sanki sadece "g"nin taleplerini yerine getiriyor gibi görünseler de aslında kendilerinin de aktif ve eşit biçimde katıldıkları eylemleri gerçekleştiriyorlar.

bu açıdan da romanı yazıldığı zamanının kimi etkilerini (68'deki toplumsal gelişmeler ve cinselliğin özgürleşmesiyle ilgili süreçler) içine katması, dahası bunu zamansal olarak da daha gerilere tarihlendirmesini çok beğendim.

sırasıyla kadınlara göz atacak olursak

* "esther", "g"nin babası umberto'nun eşi çok ilginç bir kadın. "(kadınlara göre) kendi cinslerinden günah-çıkartıcı bir pederdi o."

* "laura" yani "g"nin annesi umberto ile çok farklı bir ilişkiyi yaşayan ama kendisini eşinden aşağı gördüğü için onu bir kalemde silip atan, kültürlü, sengin, modern ve kendinin farkında, fabian sosyalizmine gönül veren bir kadın. çocuğunu kendi doğurup ona bakıyor ve bu arada her istediğini yapıyor.

laura umberto'yla aralarında şu diyalog geçiyor:(s:29)

"seni seviyorum.

sevmekmiş! ne demek o? istediğini elde etmek için kullandığın bir sözcük. bütün erkekler gibi.

senin de kullandığın bir sözcüktü laura.

evet, üç yıl önce venedik'e gittiğimizde seni seviyordum.

daha önce bildiğim-duyduğum erkeklere hiç mi hiç benzemiyordun. beni dilediğin biçimde yoğurabilirdin. ama hiçbir şey yapmadın.

kadın, bankaya yatırılıp kılını kıpırdatmadan yüzdesini
getirecek anaparaya benzemez. kadın bir kişiliktir. yılın
on ayını nasıl geçireceğimi sanıyorsun, sen ufak bir yolculuk
ayarlayıp beni görmeye gelene kadar günümü gün ederek mi? rezillik."

* "beatrice" laura'nın kuzeni, ilginç bir kadın, erkek kardeşi jocelyn'le tuhaf(?) bir ilişkisi var.

"ahlâk kaygısından ve yükselme hırsından da yoksun bir kadındır" (s:45) evleniyor ve g.afrika'ya gidiyor. kocası orada ölüyor ve beatrice çiftliğe dönüyor. 36 yaşında ve "g" ise 15'inde. "oğlan eğilip onun memesini öpüyor, meme ucunu ağzına alıyor. davranışının bilincine varışıyla çocukluğunun ölümü kesinleşiyor. bu bilinç, ağzına yerleşen duygunluktan ve taddan ayrı düşünülemez. dipdiri bir lokma, memenin dolgunluğundan her nasılsa tam kopamamış — salkımından sarkıyor sanki. Duyduğu tad, lokmanın dokusuna ve etine, ısı derecesine öylesine bağlı ki, onu başka sözcüklerle tanımlamak güç. Bir otun sapındaki beyazımsı özsuynun tadını anımsatıyor azıcık. oğlan, bundan böyle, duyuma ve tada kendi kişisel girişimiyle erişebileceğini seziyor. beatrice'in memeleri, bağımsızlığını öneriyorlar. yüzünü, memelerin arasına gömüyor."(s:147)

* "helen" çiftlikte yaşadığı dönemdeki üç eğitmeninden sonuncusu. "g" ona âşık. ve bu durum "helen'e aylıklık etme olanağı veriyor"(s:54) bu arada "g" onunla ilişkisi sırasında bedeninin her yeriyle oynuyor. helen ona biraz "toleranslı" davranıyor ve bu fark edildiğinde kovuluyor.

* "(adı yok) milano'daki eylemde âşık olduğu militan kadın". "g" ona da âşık oluyor

"kız, onu bahçelerden geçirip demiryoluna, piazza della republica istasyonu yakınındaki sokaklara götürüyor. elini hiç bırakmıyor. ne aşkla ne anaçça tutuyor elini, telaşla kavıyor, onu koşturmak daha hızlı yürütmek için," (s:94)

"Kızın yüzünü, ortada birleşen kalın kaşlarını, dolgun dudaklarıyla dudaklarını kaplayan bıyığı görüyor, çamura belenmiş, bozgun bir yüz; yüzün anlamını anlatımını görüyor; daha önce hiç kimse ona kendi duygularını böylesine açık seçik anlatamamıştı." (s:103)

* "leonie" hotel victoria'da çalışan, bir başka erkekle nişanlı hizmetçi kız. chavez'in uçağı indiği sırada "g" ile birlikte oluyor.

"kız, önerisini geri çevirebilirdi. Kurduğu stratejinin en sallantılı anıydı bu. Kız, iki ayrı şeyin aynı anda olup bittiğinin bal gibi farkındaydı: uçak, tepede bir kuş gibi süzülüyordu, o arada, beş gündür pusulalarla, şakalarla, fısıltılarla, aşk sözcükleriyle, abartılı övgülerle peşini bırakmayan erkek, kendisini odasına atmaya çalışıyordu, üstelik, her ikindi iki saat izinli olduğunu onun bildiğini de biliyordu Leonie."(s:178)

"leonie de içtenlik ve sahteliği sezgileriyle ayırdedebiliyordu. bu adamın açıkladığı doğruya kapalı olsa da onun yalan söylemediğini biliyordu. ayrıca çoğu kadın gibi o da elde etmek amacıyla yaltaklanan ya da tam tersine zorbalığa başvuran erkekle, özel bir kadın görünce kişiliğini olduğu gibi sunmaktan kaçınmayacak erkek arasındaki farkı görebiliyordu. kendi kendine, «benim için geldi buraya» dediği zaman, biraz da bunu demek istiyordu."(s:180)

* "madame 'cammomille' hannequin" uçağın inişi için gelen peguot fabrikasından mühendisin karısı. "g" ona kur yapıyor, randevu için not yazıyor veriyor. kocası onu görüyor, tehdit ediyor ve ona rağmen birlikte oluyorlar ve kadına paris'te buluşma sözü veriyor. kadın onun dediklerinin hepsini yapıyor ve bu konuda şöyle düşünüyor:

"aşırılığa kaçmadan, aradaki mesafeyi koruyarak ve tabii kendisini çocuksu davranışlarının kötü sonuçlarından her an kurtarabilecek kocasına sığınarak, bu akşam süresince, Amerikalı uçucunun arkadaşıyla uzaktan sevişmeye razıydı: aralarında hiçbir ilişki yokken varmış gibi davranmaya razıydı." (s:222)

* "mathilde le diraison" cammomille'in arkadaşı yaşlı bir adamla evli genç bir kadın, "g" vurulduktan ve camomille kocasıyla gittikten sonra kadın neden beni istemiyor diye "g"ye yanaşılıyor ve "g" da ona camomille ile olan olay yüzünden vurulması meselesini gülünçleştirmek için onunla beraber oluyor.

"yüzlerce kadınla seviştikten sonra kendisine yanaşmaya yeltenmemesi ne anlama gelebilirdi? iki soru, sıranın ucundan sarkan kırmızı ipek şeritin saçakları gibi içiçe geçmişti, mathilde boyuna çekiştiriyordu, şerit sallanıyordu." (s:292)

* "marika" wolfgang von hartmann'ın macar karısı,

"karısının tutkuları içten içe kalkındırılmak ama asla doyurulmamalıydı. böylelikle onun gözüdoymazlığı hem yüreklendirilebilir, hem dizginlenebilirdi. von hartmann'ın en sevdiği evlilik oyunu, karısının kumarda yitirdiği para ya da bir hayranıyla ayarladığı bir buluşma yüzünden kendisini aldatmaya kalkışmasıydı. çok kötü bir oyuncuydu marika. canı çektiği anda karısının gözlerinin içine bakması, bu yalanlara kanmadığını belirtmesi yetiyordu, karısı suçsuzluğunu savunmaktan hemen vazgeçiyor, sessizce ama tutkuyla, bildiği yolda yürümek için ondan izin istiyordu gözleriyle. Peki dediğinde —yüzündeki ufacık bir anlam değişmesiyle aktarıyordu peki'sini (bu konularda sözcüklere asla başvurmazlardı)— bildiği yolda yürüyordu marika oynadığı oyunu, oyunun örttüğü serüveni sürdürüyordu."

(s:349)

* "nuşa" trieste'deki isyancı gençlerden bojan'ın kız kardeşi. abisine pasaportunu vermesi için tam bir militan gibi "g"nin talep ettiği, elinden gelen her şeyi yapıyor.

"dans ederken g.'yi cırılçıplak görmesi marika'yı şaşırtmadı. şaşırdığı tek şey, onun kamışını görmesiydi. daha önce bir erkeği ayakta, kamışı dikilmiş durumda hiç görmemişti. erkeğin gövdesi tepeden tırnağa değişiyordu. gövdesi iki ayağına sağlam basarak ayakta durmuyordu artık. onca ağırlığına karşın havada düzenli bir biçimde sürekli asılı kalan, yalnızca karşısındaki kadın kımıldadığında ona uyum gösteren bir sopaya binmiş gibiydi." (s:401)

* "louise" trieste'de "g"nin beraber olduğu bir başka kadın. onunla seviştikten sonra peşindekiler onu öldürüyorlar.

"geçmişe yönelik borç ve eleştiri"

yazar burada bence aile büyüklerine yönelik (dede-baba) olarak kendi kafasında oluşturduğu bir borcu ödemiş bence. ayrıca da annesine (ya da büyük annesine) yönelik olarak da bir eleştiriye gündeme getirmiş. bunu da erkeğin küçüklüğünde yaşadığı anne eksikliğinin onun gelecekte yapacaklarının en önemli gereği, nedeni olarak ortaya koyması biçiminde teorize etmiş. bu da bir anlamda freudien bir bakış ve bence zeno'nun bilinci'yle koşutluk kurulabilecek bir başka yan.

berger'in başka yapıtlarını okudum ve anlatış biçimini seviyorum ama bu romanı okuyana kadar, berger'in diğer kurgusal metinleri ve romanlarından haberim yoktu, "g" bende onları da bulup okuma konusunda bir dürtü yarattı.

başta da belirttiğim gibi ben okurken keyif aldım. umarım sizler de benzer keyfi almışsınızdır. bu arada proust'un "kayıp zamanın izinde" romanını okuduğumuz sırada bunu okumak da hoş oldu, kimi ayrıntıları görme ve kıyaslama imkânı sağladı.

mustafa süttaş
23.05.2020-dereköy